

MÉSZÁROS NÓRA

Az 1968-as és 2005-ös párizsi diák-lázadások rövid története

Az éves diákzavargások már-már megszokottak Párizs utcáin, ugyanis itt egyfajta szokássá vált, hogy a végzős diákok az érettségi és egyetemi vizsgák, szigorlatok letétele után kivonulnak az utcára ünnepelni, randalírozni. Viszont az 1968-as és 2005-ös év ilyen szempontból más volt, mint a többi. Nem csak egyszerű „utcára vonulás”-ról volt szó, a diákok a jogaikért, követeléseik megvalósításáért küzdöttek.

1968 májusában több ezres tömeg gyűlt össze, vörös és fekete zászlókkal vonultak ki, és reformokat, társadalmi változtatásokat követeltek. A kormány éveken keresztül nem foglalkozott a diákok követeléseivel, viszont ekkora már olyan mértékben felgyülemlettek a problémák, hogy nem lehetett elkerülni egy esetleg lázongást. A kormány mindig is visszautasította a diákok követeléseit, nem foglalkozott a főiskolások jogaival, sőt mi több erőszakkal akarta a diákokat megfélemlíteni, nem kezelte őket partnerekként, akikkel lehet tárgyalni, akikkel lehet kompromisszumot kötni egy-egy témában. A felkelések kialakulásának fő oka az volt, hogy a kormány nem hallgatta meg a diákok jogos követeléseit. A társadalmi változásokat nem követte a francia oktatás. Figyelmen kívül hagyták azt a nem elhanyagolható tény, hogy Franciaország demográfiaiilag is sokat változott az évek során, ami azt jelenti, hogy nőtt a gyereklétszám, egyre fontosabbá vált a középiskolákba és a felsőoktatásba való bejutás. Ezen tényezőkkel lépést kell tartania, az akkori kormánynak nem szabadott volna figyelmen kívül hagynia ezeket az igazán nem elhanyagolható tényezőket. Ezek miatt a demográfiai változások miatt például az osztálytermek nagysága kicsiknek bizonyultak a megnövekedett diák létszám számára, amely igen csak megnehezítette sőt olykor lehetetlenné tette az oktatást, és akkor a minőségi oktatás hiányáról még nem is volt szó. A tanárok száma sem tudta követni a diákok létszámának növekedését, tanárhiány lépett fel. A megsokszorozódott diák létszám még csak-csak lehetővé tette az előadások megtartását, de a gyakorlati oktatásra szinte nem is volt lehetőség, ami igen nagy negatívumnak számít az oktatásban, hiszen az oktatás gyakorlati részének nagyon fontos szerepe van. Tehát ellehetetlenedtek az oktatás körülményei, melynek egyértelmű következménye a színvonal, minőség csökkenése lett.

Nem csak a tanítás körülményei nem voltak megfelelőek. További felháborodást váltott ki a tanárok munkája is. A leadott órák nem feleltek meg az elvárásoknak, ezen a területen is minőségi romlás volt tapasztalható, a diákoknak nem volt arra lehetőségük, hogy megvitassák problémáikat, esetleges kérdéseiket tanáraikkal. A tanársegédek, asszisztensek a professzorok utasításai nélkül javították az írásbeli dolgozatokat. A szemináriumok sem megfelelően voltak előkészítve, egy szóval a tanárok sem végeztek minőségi munkát, amely tovább rontotta a helyzetet.

Az elégedetlenséget tovább fokozta az ösztöndíj-rendszer is. Ez egy általános problémaforrás, amely szinte minden országban, minden oktatási rendszerben megjelenik. Az okozott felháborodást, hogy a diákoknak csak mintegy 20%-a¹ jutott ösztöndíjhoz, és többek között az is, hogy a külföldi diákok több támogatásban részesültek, mint a hazai diákok. A felsőfokú tanulmányok finanszírozása azonban minden osztálynak erős anyagi megterhelést jelentett. A felsőoktatásba kezdtek bekerülni az alsóbb rétegekből származók is. A kispolgári családok számára például nehéz volt kifizetni a jegyzeteket, és gyermekük számára szállást, ellátást biztosítani. A diákok egy része ráadásul már családos volt, tehát ezek mellett a költségek mellett családjukról is kellett gondoskodniuk, ami még inkább megnehezítette helyzetüket.

¹ Jacques Bégrand (2007): L'Histoire des grands mouvements étudiant. 63.p.

Az ösztöndíj-rendszeren való változtatás azért is igényelt nagyobb erőfeszítést a diákoktól, mert a kormány egyik tagja, maga is egyetemi tanár volt, így nyilván ki kellett állnia az aktuális rendszer mellett, melyet ő abszolút működőképesnek tartott. Szerinte a diákoknak diák mozgalmak szervezése helyett tanulniuk kéne, sokkal szorgalmasabban kellene dolgozniuk. A kormány nem kívánta anyagilag támogatni azokat, akik tanulni szeretnének, de szegény rétegből való származásuk miatt nem tudnak fizetni. Úgy gondolták, hogy aki nem tudja kifizetni a tandíjat és a tanulással járó egyéb költségeket, az ne vegyen részt a közép- és felsőoktatásában.

Tovább élezte a helyzetet az a probléma, hogy sok diplomás nem tudott elhelyezkedni, mert nem volt elegendő munkahely biztosítva. Franciaországban már korábban meg lehetett figyelni a munkanélküliség növekedését, ami Magyarországon csak a rendszerváltást követően jelentkezett, mert addig mindenki számára teremtettek munkalehetőséget. 1968-as években Franciaországban azonban már súlyos problémákat okozott a munkanélküliség. A főiskoláról kikerülőknél képességeiknek és képzettségüknek megfelelő munkalehetőséget kellett volna teremteniük. A diákok az egyetemek, főiskolák elvégzésétől vártak felemelkedést, de ez nem következett be, hiába volt valakinek diplomája, ha utána nem volt meg a lehetősége a munkavállalásra. A kormány túl nagy szabadságot engedett az egyetemeknek, nem szólt bele abba, hogy milyen szakokra hány tanulót vehetnek fel. Valakinek meg kellett határoznia éppen milyen szakemberek képzésére van szüksége a gazdaságnak, és ez is a kormány feladata lett volna, csak éppen ilyen irányú intézkedések sem történtek meg. Ennek következtében voltak szakmák, melyek esetében még mindig szakember hiánnyal küzdöttek és persze ott volt a másik oldal, ahol túlképzettség volt.

Az elégedetlenséget tovább fokozta, hogy az egyetemekre való bekerülést még nehezebbé akarták tenni, válogatott diákokat akartak az iskolapadban látni, akik a megfelelő szakokat választják. Viszont, amikor a kormány változtatni akart azon, hogy az egyes munkaterületeken túlterhelés, máshol hiány legyen, -a jobb munkavállalási lehetőségek érdekében- a diákok ez ellen is fellázadtak, azzal érvelve, hogy az ilyen szintű szabályozások által nem választhatnak szabadon szakot, később szakmát, ezáltal sérül szabadságjuk. Ebből a példából is látszik, hogy soha nem lehet senkinek eleget tenni, és a diákok követelései se voltak mindig jogosak, céljaik pedig egyértelműek, letisztázottak.

A diákok követelései közé tartozott még az is, hogy részt vehessenek az egyetem irányításában, azaz beleszólhassanak a tantervbe, az előadások és gyakorlatok szervezésébe, a vizsgázók megítélésébe, az ösztöndíjak elosztásába. A helyzetet súlyosbította, hogy a diákok ifjúsági és egyetemista szervezeteinek létszáma folyamatosan csökkent. A legnagyobb érdekvédelmi szervezet, az UNEF tagjainak száma hét év alatt felére² csökkent, míg a felsőoktatásba járók száma megkétszereződött. Az anarchista szervezet létszáma eddig csekélynek volt mondható, azonban a megmozdulások alkalmával sok fiatal sikert maguk mellé állítaniuk. A kisebb csoportoknak sokakat sikerült maguk mellé állítani, ezzel magukhoz ragadták a diáktömegek vezetését, és az UNEF háttérbe szorult.

Az első felháborodást az váltotta ki, hogy az egyik dékán a zavargásokat látva rendőröket kért fel, hogy felügyeljék az egyetemeken zajló vizsgák rendben való lefolytatását, nehogy a diákok a vizsgák során is lázadozzanak. A hallgatók természetesen ellenkeztek az ellen, hogy a rendőrök ott üljenek a folyosókon civileknek öltözve, és felügyeljék a rendet. Erre korábban még nem volt alkalom, hiszen a francia egyetemek autonómiát élveznek, a rendőrségnek nem volt joga fellépni a zavargások ellen, felügyelni a rendet. Az egyetemen a rektor feladata volt a rend fenntartása. A nanterre-i egyetemen civilbe öltözött rendőrök jelentek meg. A Sorbonne-on azonban egyenruhába öltöztek a hatóság emberei, és így próbálták a rendet fenntartani, ami még jobban ingerelte, lázította a Sorbonne diákjait.

² Jean Paul Didier (1998): Les mouvements des Étudiants au XX siècle. 14.p.

A zavargásokban a fordulópontot május 3-a hozta. A rektor ekkor már nem tudta elviselni az egyetem udvarán vitatkozó diákokat, ezért az épületbe hívatta a fegyveres testület tagjait, hogy zavarják ki a lármázó fiatalokat a tantermekből és az udvarról. A hallgatók válaszul tüntetést szerveztek a Quartier Latin utcáin. A tüntetés éjszakába nyúlt, és így is csak a rendőrök agresszív fellépése hatására tudták szétoszlatni a tömeget. Husángokkal és könnygázgránátokkal oszlatták szét a tömeget. Az akciónak több száz sérültje lett. A párizsi nép felháborodottan fogadta a rendőrök fellépését. Több tanár is felszólalt a brutális fellépés ellen. A rendőrök felszerelve támadtak a fegyvertelen tömegre. A sebesülteket nem engedték elszállítani. A megverték között voltak lányok is, akiket szintén nem kíméltek a rendőrök. Ez a nap „véres péntek” néven vált híressé.

A párizsi nép ezek után másként tekintett a lázadó fiatalokra. Korábban a párizsiak nem értették miért elégedetlenkednek a diákok, mindenki próbált elhatárolódni az eseményektől. Ez után az este után azonban sokakban felmerült az elnyomás érzése, és rokonszenvet éreztek a diákok iránt. A rendőrök kegyetlen megtorlása mindenkit megrendített és elgondolkodtatott, ezek után egyre többen kiálltak a diákok mellett, mindenki úgy gondolta, hogy azért a rendőrség ilyen szintű agressziója még is csak sok, hiszen egyszerű diákokról van szó, akik követeléseikért harcoltak.

A diákok nem adták fel, nem félemlítette meg őket az un. „véres péntek”, így a diáktüntetések a brutális fellépés ellenére sem szűntek meg. A tüntetések színtere bővült, a hallgatók már nem csak az egyetemi városrészben, a Quartier Latin-ben, hanem egész Párizsban tüntettek. A résztvevők száma pedig egyre több lett. A rendőrség negatív fellépése más irányba terelte a megmozdulást. Egyre nagyobb csoport verődött össze az elnyomás ellen tiltakozva. És ekkor már igazából nem is a követelések megvalósításáról volt szó, inkább az elnyomás tényén volt a hangsúly. A kormány ahelyett, hogy meghallgatta volna a diákok követeléseit, figyelembe vette volna jogait, inkább a rendőri beavatkozás mellett döntött. Nem kezdett reformok kidolgozásába, sokkal inkább a gyorsabbnak és egyszerűbbnek tűnő rendőri beavatkozást választotta.

Később a diákok már nem egyszerűen tüntettek az utcákon, hanem barikádokat építettek a diáknegyedben. A már említett Quartier Latin utcáin emeltek mintegy 60 barikádokat felborított autókból, építésekről összehordott állványokból. A rendőrség megrohamozásakor felgyújtották a barikádokat, így az egész negyed lángokban állt. A második megtorlás a közvélemény elégedetlenségét tovább fokozta, kormányellenes hangulat alakult ki, még a baloldali erők is támogatták a diákokat.

A lázadásokat a kormány részéről a reformok kidolgozása követte. A javaslatok kidolgozása során próbált a kormány minél realisabb döntéseket hozni. Az állami költségvetés negyedét ítélték oda az oktatásügy reformjának. Ebből az összegből fedezték az általános-, közép- és felsőoktatási intézmények létesítését, korszerűsítését. A fiatalok pályaválasztása még mindig gondot okozott. Demokratikus módszerekkel kellett a kormánynak rábírnia a fiatalokat arra, hogy olyan pályát válasszanak, ahol az elhelyezkedési esélyük nagyobb, annak érdekében, hogy a diákok ne érezzék úgy; szabadságjoguk sérült volna.

Ezzel nem csak a munkanélküliség csökkentését érhették el, hanem a hiányszakmák megszűnését is. Nem volt megfelelő tanárlétszám, ennek következtében az oktatás színvonalát sem lehetett megfelelő mértékben növelni. A kormány célja, hogy az oktatás hatékonyságát minél nagyobb mértékben emelje. Az egy osztályba járó tanulók létszámát 25-re kellett csökkenteni, mert az akkori létszám mellett szinte lehetetlen volt színvonalas órákat tartani. Nem csak az osztályok túlszűfoaltságának megszüntetése, a tanárok létszámának növelése vált a kormány feladatává, hanem a szakképzett pedagógusok számának növelése is. Emiatt a tanároknak és tanítóknak szakmai továbbképzéseken kellett részt venniük, hogy óráikat minél színvonalasabban tudják tartani. A kormány további feladatai közé tartozott a tanárok fizetésének emelése, és megbecsülésük növelése.

A diákok anyagi támogatása leginkább az egyetemisták esetében volt érzékelhető az ösztöndíj-rendszer megreformálásával. Ily módon próbáltak minél nagyobb támogatást nyújtani a rászoruló munkás- és parasztcsaládok számára. Ezekből a családokból azért került be kevés fiatal a felsőoktatásba, mert a szülők anyagilag nem tudták támogatni gyermekeiket a tanulásban, emiatt az alapvető feltételek sem voltak számukra biztosítottak. Fontosnak tartották, hogy ezekből a családokból is esélyük legyen a fiataloknak magasabb szintre jutniuk.

A 2005-ös párizsi diákmozgalom szintén fontos szerepet játszott a diákok életében. A helyzet itt is hasonló, a mozgalom résztvevői szintén jogaikért álltak ki, és maga a megmozdulás, fellázadás is hasonló keretek között ment végbe, ugyanolyan megtorlással, mint az 1968-as, de a kiindulópont más volt.

2005-ben elfogadtak egy törvényt, miszerint minden 26 év alatti kezdő francia munkavállaló két éves periódusig előzetes figyelmeztetés és indok nélkül bármikor tetszés szerint elbocsátható munkahelyéről. Mikor a törvényt kiadták robbant a bomba a fiatalok, diákok és kezdő munkavállalók körében. Miután a kormány nem vonta vissza a törvényt, a diák- és szakszervezetek általános sztrájkot hirdettek. Másfél millióan tüntettek egész Franciaország szerte, így a március elején indult mozgalom tagadhatatlanul egyre szélesedett és radikalizálódott.

Ez a diák mozgalom bizonyos értelemben viszont egészen más és radikálisabb volt, mint a 68-as. Visszatérő jelszó a „hol a jövőnk?” volt, mely éppen a legkínosabb kérdésnek bizonyult ebben a helyzetben, mert a társadalom, illetve a kormány ennek az intézkedésnek a bevezetésével valóban nem kínált elfogadható jövőt a fiataloknak, amit a sajtóban megszólaló szakértők többsége elismert. A közvélemény pedig éppen ezért volt szolidáris és támogató a diák mozgalommal kapcsolatban.

Állítólag a fiatalok 20-25 százalékos^{3*} munkanélküliségénél rosszabb volt a helyzet ezekben az években a külvárosokban, ahol már a 40 százalékot is elérte. A fiatalok tömegei számára egyre elérhetlenebbnek tűnő fogyasztói jólét reklámozása pedig kifejezetten lázadásra ingerelte őket és ideig-óráig sem feledtette velük a nem éppen gondtalan globális jövőt. Voltak persze, akik a hetekig tartó „külvárosi zavargások” és a demokráciákban mégiscsak szokatlan szükségállapot kapcsán sem gondolkodtak el, hanem bíztak a rendvédelmi szervek hatékonyságában.

A 2005-ös év diáklázadásai során a tüntető diákok egy kávézót is összetörték, a székeket a rendőrök fele dobálták kövekkel, közlekedési táblákkal egyetemben. Ajtókat, ablakokat szedtek ki a helyükről, és törtek össze: a kár 1 millió euróra emelkedett az egyetemen. Mindenesetre, ez az ügy kedvet adott a többi diáknak is a tüntetésre, így egyre többen csatlakoztak. A Sorbonne mindig is egyfajta jelkép volt a fiatalok szemében, és 1968 óta eddig még senki sem rohamozta meg.

Olaj volt a tűzre Dominique de Villepin miniszterelnök kijelentése március 12-én az esti hírekben: „A törvény életbe fog lépni!” Ezzel a kijelentésével kihívta maga ellen a sorsot. A helyzet folyamatosan vált egyre súlyosabbá, és mivel a francia gimnazisták is híresek felvonuló kedvükről, nem beszélve a közalkalmazottakról; a tüntetők száma tovább nőtt. Végre őszintén szembe kellett nézni a helyzettel. Arról van szó ugyanis, hogy a ma uralkodó globális társadalmi-gazdasági modell hosszú távon nem kínál elfogadható jövőt az újabb generációk számára. Nem csupán a munkanélküliség aggasztja tehát a fiatalokat, hanem a jövő általánosságban vett létbizonytalansága is, mely a mozgalom kulcsszavává vált. A francia eseményeket ezért igen nagy felelőtlenség lenne azzal magyarázni, hogy csupán a nagyobb munkanélküliség miatt következett be nyílt konfliktus. A Francia Tavasz kinyilvánította, hogy nem szükséges a globálisan ránk kényszerített világban élnünk, mikor

³ Jean Paul Didier (1998): Les mouvements des Étudiants au XX. siècle. 81.p.

szabadon választhatunk helyette a többségnek jobban megfelelőt. Ezen híres „francia tavasz” már most megmutatkozó történelmi jelentősége, hogy egy vezető nyugati demokráciában egy széles társadalmi mozgalom először utasítja el egyértelműen a demokratikus szabadságjogokkal szemben alkalmazott politikai, gazdasági kényszert. A szabad gondolkodás és cselekvés már akkor olyan közös élménnyé vált a tüntetők számára, amelyet többé senki nem vehet el tőlük, és a 68-asnál jóval öntudatosabb generációvá forrasztotta őket.

A 2005-ös diák mozgalom szokatlan hevessége, tartóssága, általános társadalmi támogatottsága újra alkalmat adott arra, hogy a makacsabbak, önfejűbbek is elgondolkodjanak. Forradalmi változás volt viszont az, hogy szerte Franciaországban a diákok elkezdtek kialakítani egy új döntéshozási szisztéma kereteit. Egy olyanét, ahol az emberek napról napra részt vehetnek a közösség ügyeinek intézésében. A minden egyetemen létrejött Nemzeti Hallgatói Koordinációk (National Coordination d'Étudiants) egy olyan forradalmian új rendszert kezdett el képviselni, amely a demokrácia radikális demokratizálását, változását okozta.

A társadalmi ellenállást kiváltó reformokat a kormány a gazdasági szükségszerűsége hivatkozva próbálta bevezetni. Vagyis, amit a kormány gazdasági fejlődésnek nevezett, annak szükségszerű következménye a munkavállalók jogainak lecsökkentése, az emberek létbizonytalanságba süllyesztése. Szerencsére a francia alkotmánybíróság az alkotmánnyal összhangban lévőnek ítélte a diákok követeléseit, így Jacques Chirac államfő ki is hirdette a törvényt és "új törvényben" annak módosítását kérte. Ezzel a lázadások befejeződni látszódtak, a közhangulat hevessége, felháborodottsága egyre csillapodott, míg befejeződött a 2006-os év tüntetés sorozata.

Az 1986-os, csak úgy, mint a 2005-ös francia diák mozgalom kiemelkedő jelentőségű. Ezek a diákmozgalmak meglehetősen agresszívan zajlottak. Végül mindkettőnél sikerült valamilyen szintű megoldást találni az adott problémára, mindkettőnél sikerült elérni a kitűzött célokat.

Mindemellett Párizs utcáin a diákok tüntetéseit már-már megszokottá váltak, mert ez egy olyan ország, ahol mindenki hangot ad véleményének, és bátran vállalja azt, így ha valami nem működik jól az oktatásban, a diákok igenis kiállnak önmagukért, és próbálnak változtatni a helyzeten. Saját magam is tapasztaltam az itteni diákok változást ösztönző, követelő akaraterejét.

A Sorbonne egy karának épülete előtt haladok el minden nap, így saját szememmel látom az ideit tüntetéseket, melyeken persze nincs akkora zavargás, mint az említett kettőn volt annak idején. Jóllehet, ezek nem olyan horderejű lázadások, mint az említett 1968-as és 2005-ös nagy diák lázadások, de egy kicsit mégis betekintést nyújtottak a diákok itteni „próbálkozásaihoz”. A tüntetés ideje alatt a kar végig zárva van, a tanárok nem mehetnek be tanítani, volt, aki az utcán tartotta meg óráját. Számomra ez igen érdekes, hiszen Magyarországon a diákoknak nincs akkora hatóerejük, hogy bezárjanak egy egész iskolát és beszüntessék hetekre az oktatást. Nem tudom mit sikerül ezzel a kisebb tüntetéssel elérni, hiszen még most sem fejeződött be, sőt azóta már a mi itteni karunk is kihirdette a kar hallgatóinak, hogy az iskola hol és mikor szervez tüntetést. Annyit tudok csupán, hogy a követelések a „szokásosak”; több ösztöndíj, tandíj eltörlése, az oktatás színvonalának emelése.

(2007. december)

Felhasznált irodalom:

- Jacques Bégrand - L'Histoire des grands mouvements étudiant (2007)
- Jean Paul Didier - Les mouvements des Étudiants au XX siècle (1998)
- „Le Journal” című napilap egy 2006-os kiadványa